

DEBATT OCH REFLEXER

FRIHET ELLER JÄMLIKHET?

Av fil. kand. ANDERS ARFWEDSON

I föregående nummer av Sv.T. diskuterade fil. mag. Staffan Granström vissa teser, som tidigare framförts i Sv.T. av HUF:s förbundssekreterare, fil. kand. Anders Arfwedson. Denne går i detta inlägg i svaromål.

Staffan Granströms kritik av min artikel "SSU och den socialistiska demokratin" hälsar jag med tillfredsställelse. Jag tror att vi på högerhåll har anledning att oftare diskutera ideologiska problem i ungefär dessa termer.

Låt mig inledningsvis också deklarerera, att jag till största delen instämmer i Staffan Granströms synpunkter — hur underligt det än kan låta. Det sammanhänger med att han sannolikt missuppfattat mig på vissa punkter. Till stor del förklaras detta av den något oklara terminologi jag använt. En närmare precisering av terminologin kan därför vara på sin plats.

Uttrycket "politisering" är en oprecis och mångtydig term, som jag kanske helt skulle ha avstått från att använda. Låt oss i stället använda ordet "demokratisering", och låt oss vidare i detta begrepp inlägga det socialdemokraterna avser härmed: att etablera fullständig parlamentarisk kontroll över en sektor i samhällslivet. Att något demokratiseras skall alltså betyda, att

alla beslut som fattas inom sektorn ytterst går tillbaka på politiska beslut.

Med demokratisering av utbildningsväsendet avses då, att ingen del av utbildningsväsendet skall ligga utanför det samhälleliga skol- och utbildningssystemet. Ingen skall kunna skaffa sig bättre utbildning än någon annan mot betalning. Privata skolor som drivs efter andra pedagogiska principer än det allmänna utbildningssystemet skall inte tillåtas, eftersom det då uppstår en valfrihet som inte kan utnyttjas av alla. Det är — med några obetydliga undantag — det system vi har i Sverige idag.

Faran för radio/TV-monopol

Med en demokratisk radio-TV avses då, att en monopolsituation skall föreligga, eller i varje fall att existerande radio-TV-företag är statskontrollerade och finansierade av allmänna medel. Bolagets/bolagens ledning utses efter regler som formuleras på politisk väg. Konkurrens i etern tillåtas endast inom detta systems ram, eftersom privata initiativ kommer att falla utanför den parlamentariska kontrollen. Det är situationen i Sverige idag, den situation som socialdemokraterna gillar. Vad detta kan leda till visar Frankrike, där radio-TV-monopolet givit upphov till regelrätt maktmissbruk från gaullisternas sida, såvitt jag förstår helt i enlig-

het med principen att den politiska majoriteten ytterst avgör hur radio-TV:s verksamhet skall bedrivas.

För näringslivet, slutligen, blir någon form av socialisering konsekvensen av att man genomför demokratisering. För en demokratisering måste nämligen alla medborgare ha lika möjlighet till inflytande, och det har de inte idag. Det privata ägandet till produktionsmedel måste därför upphävas.

Om man sålunda sätter alla medborgares lika rätt till inflytande på alla områden främst, är ett socialistiskt samhälle såvitt jag förstår, en ofrånkomlig konsekvens. På annat sätt kan parlamentarisk kontroll över hela samhället inte uppnås.

Nu tillbakavisar jag detta. Jag anser det visserligen angeläget att man bereder människorna någorlunda lika möjligheter att påverka saker och ting i samhället, men inte till vilket pris som helst. Denna jämlikhets- och demokratiseringssträvan kommer nämligen i konflikt med andra fundamentala värderingar, främst önskan att 1. fördela makten på så många händer som möjligt, 2. skapa garantier mot att den politiska majoriteten begränsar opinionsbildningen, 3. visa generositet mot så många skilda önskemål som möjligt, att valfriheten inte offras till förmån för långtgående jämlikhetskrav.

Det är alltså den socialistiska tolkningen av vad demokratin kräver som jag vänder mig mot. Jag värderar nämligen det samhälle högre som tillfredsställer ovanstående tre önskemål även till priset av viss bristande jämlikhet mellan medborgarna. Jag värdesätter det mera än ett samhälle, som formellt ger alla samma grad av inflytande, men där demokratisering-

en lätt nog blir centralisering och dirigerad, där åsiktsminoriteter undertrycks genom politiskt kontrollerad opinionsbildning, och där valfriheten hela tiden får stå tillbaka för kravet på jämlikhet.

Initiativ nödvändiga

Nu över till Granströms missuppfattning angående min syn på politikens uppgifter.

Jag har inte vänt mig mot att man tar politiska initiativ på områden som tidigare legat utanför politikens verksamhetsfält. Jag anser att det var riktigt att man stimulerade efterfrågan på utbildning genom skolpolitiska reformer. Jag anser att det var riktigt att man sökte undanröja ekonomiska hinder för de enskildas val av utbildningsväg. Vad jag vänt mig mot är den bristande generositet som består i att också avskaffa all valfrihet utom det statliga utbildningssystemets ram. Jag kan inte se att det skall vara politikens uppgift att här begränsa valfriheten mer än nödvändigt.

Jag bekänner mig minst av allt till "den osynliga handens filosofi" på näringslivets område. Jag är tvärtom av den uppfattningen att stora samhälleliga insatser behövs på den moderna arbetsmarknaden, och stöder förslaget om allmän inkomstförsäkring. Hela ägardemokratitanken bygger ju för övrigt på att politiska åtgärder måste till för att motverka den ägarstruktur som en helt fri ekonomi resulterar i. Vad som skiljer socialismen och konservatismen åt på näringslivets område, är inte frågan om politiska åtgärder behövs — det är alla överens om — utan vad dessa åtgärder ytterst skall syfta till.

Under intryck av den politiska demokratin har alla partier när-

mat sig varandra. Alla partier säger sig numera vilja ungefär det samma: framsteg för alla i samhället. Men just genom att målsättningen tenderat att bli helt gemensam för alla partier, blir det desto angelägnare att tränga bakom det retoriska utanverket och se vad som faktiskt skiljer partierna åt i ideologiskt avseende. Man konstaterar därvid, att många gemensamma värderingar finns. Det som ger partierna deras olika profil är att det läggs så olika vikt vid dessa värderingar. För socialdemokratin är jämlikhetsidén alltjämt den viktigaste, och när exempelvis jämlikhets- och frihetssynpunkter kommer i konflikt med varandra, avgår jämlikhetssynpunkten regelmässigt med segern. För de konservativa är det som regel tvärtom. Där är jämlikhetsaspekten på ett problem i regel underordnad andra värderingar.

Politikens gränser

Jämlikhetssträvanden kan endast tillgodoses på politisk väg, eftersom en icke-styrd utveckling automatiskt ger upphov till ojämlikhet. Frihetssträvanden *kan* stundom tillgodoses på politisk väg, men det

vanliga är att politisk styrning inskränker friheten (i många fall kan detta vara önskvärt, också från konservativ synpunkt). Men av detta följer ganska automatiskt att det blir socialdemokraterna som går in för att utsträcka den politiska demokratin till allt fler fält av samhällslivet, medan de konservativa förordar — från sin frihetsvärdering — att vissa fält lämnas ostyrda. Detta resonemang utvecklade jag i förra artikeln, och skall därför inte upprepa det här.

Nu kan man, som Staffan Granström, fråga sig om det är politiskt-taktiskt lämpligt för ett parti att driva linjen, att endast en del av samhällslivet skall styras genom politiska beslut. I det avseendet har jag en annan bedömning än han. Jag är inte alls övertygad om att majoriteten väljare är så förtjusta i att inrätta *hela* sin tillvaro efter vad en politisk majoritet beslutar. Jag tror tvärtom att man väl kan få gehör för en politik där man sätter upp vissa gränser för den politiska beslutsprocessens kompetensområde. Men detta är naturligtvis en bedömningsfråga som man kan ha olika meningar om.